

**210. Szajol, Tinóka-ér partja
(KÖH 71701)**

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **U, B, Sza, A**

A régészeti feltárás két szakaszban történt 2012. február 27.–április 4. és augusztus 6–26. között. Ennek oka az volt, hogy a kezdeti időszakban nem lehetett egy kábelrendszert kiváltani, ezért egy biztonsági övezetet kellett a feltárásunk kellős közepén hagynunk. A feltárást nehezítette az is, hogy a terepen kiderült, a korábbi vasútépítés során, a területen humuszdepót létesítettek. Így azután a feltárás megkezdése előtt, még a felhalmozott földet is el kellett szállítanunk. Így azután a feltárt felület összesen 5187 m² lett, amihez 8024 m³ kitermelt föld tartozik.

A feltárt felületen négy régészeti időszak leleteit tártuk fel. A legkorábbi időszakot a középső neolitikumba tartozó szakálhádi csoport emlékménye képezi (Kr. e. 4. évezred közepe). A következő időszak – innen van a leletek túlnyomó többsége – a késő bronzkorból származik, az ún. pre-Gáva-kultúrához köthető település (Kr. e. 8–7. század). Ehhez árkok, gödrök, valamint a falut körülvevő sánc tartozik.

A harmadik időszak a szarmaták települése a 3–4. századból, házakkal, gödrökkel.

Ezeket a településeket túl, előkerült egy avar temető a 7–8. századból.

Mindeztől ezek a lelőhelyek a kutatás számára ismeretlenek voltak. Ebben rejlik a feltárás igazi tudományos értéke.

MADARAS LÁSZLÓ

**211. Szalaszend, Vadászház
(KÖH 90185)**

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, R?, B?, LT?, Sza?**

A lelőhely a községtől Ny-ra, a Csere-patak ÉNy–DK-i irányú völgyének Ny-i oldalán, a patak menti domboldalon helyezkedik el. Galkó József fedezte fel 2012. április 29-én. A Bélusvölgye Vadásztársaság háza melletti vadföldön, 130×100 m-es területen neolitikus, rézkori és/vagy bronzkori, illetve kelta vagy császárkori leleteket, valamint pattintott eszközöket (köztük egy nagy méretű kőkést) gyűjtött.

CSENGERI PIROSKA

**212. Szedres, Nyárfás-ér
(KÖH 83915)**

(Tolna megye) **Kő**

2012. október 1-jén, Szedrestől DNy-ra, a Sárvíz K-i felén, a Czövek Attila által 2009-ben azonosított középkori faluhelytől É-ra, egy patak elválasztva, újabb dombon találtunk középkori kerámiát a kukoricaföldön. A lelőhely kiterjedését a növényzet miatt nem tudtuk meghatározni.

K. NÉMETH ANDRÁS – CZÖVEK ATTILA

**213. Szeged, Belváros, Dömötör torony
(KÖH 60922)**

(Csongrád megye) **Kk, Ú**

A Móra Ferenc Múzeum 2012. szeptember 6–12. között a Szeged 191. lelőhely É-i szélénél, a Somogyi Béla utca vonalában villamosenergia-ellátáshoz kapcsolódó földmunka során folyamatosan régészeti megfigyelést látott el.

A munkálatok folyamán a nyilvántartott régészeti lelőhely-

től közvetlenül É-ra, egy 250 m hosszúságú, 0,5 m szélességű és 0,8–1,5 m mélységű árkot ástak az utca D-i oldalán húzódó járda mentén. A kitermelt földanyag részben recens feltöltés, részben építési törmelékben gazdag kevert föld volt. A Belvárosi Plébánia épületétől kb. 20 m-re a kitermelt földben egy homokkőből faragott, késő gótikus falpillér eleme került elő. A kőfaragvány környezetében réti mész-kő tömbjeit figyeltük meg, így korábbi tapasztalataink alapján azt feltételezzük, hogy másodlagos helyről, egy újkori épületnek a közműárok által átvágott alapozásából került elő. A lelet a múzeum kőtárában került elhelyezésre.

A Belvárosi Plébánia épületének sarkánál 1998-ban már került elő gótikus nyílászorok töredéke, egy késő középkori kályha omladékával, illetve más 16–18. századi kerámiákkal együtt, de Cs. Sebestyén Károly leírása alapján a plébánia épületének alapozásakor is több kőfaragványt találtak. A 17–18. századi térképek egy nagy méretű, nyilvánvalóan középkori eredetű épületet jeleznek e helyen, mely templom vagy palota egyaránt lehetett.

TÖRÖCSIK ISTVÁN – BEDE ÁDÁM

**214. Szeged, Vár
(KÖH 37508)**

(Csongrád megye) **Kő, Kk, Tő, Kú, Ú**

A „Szeged belvárosi árvízvédelmi rendszer fejlesztése” elnevezésű projekt megvalósítása keretében, támogatott terület-előkészítési projektelemként, Szeged Megyei Város Önkormányzatának megbízásából a Móra Ferenc Múzeum megelőző régészeti feltárást végzett Szeged belvárosában, a szegedi vár egykori területén (Szeged, 15. lelőhely, Szeged, Vár). A feltárás a tervezett mobil gát és a középkori falak feltételezett találkozási pontjait célozta. Így a feltárások a Stefánia parkban (1. ütem), továbbá a Múzeum előtti (2. ütem) parkoló alatt húzódó É-i és D-i várfalak kutatását célozták. A feltárás elsődleges feladata mindkét esetben a visszabontott középkori várfalak pontos helyének és azok mai járószinthez képest számított jelentkezési szintjének a meghatározása volt.

Az 1. ütemet jelentő munkálatokat a Stefánia parkban kezdtük el. A 2012-es szelvény kitűzését a parkban 2010-ben kialakított tesztszelvény⁵³ adatai alapján végeztük el. A feltárás 2012. augusztus 9-én indult előkészítő munkálatokkal és szeptember 12-én zárult. A feltárás 20 munkanapja során kezdetben egy 5×5 m nagyságú szelvényben dolgoztunk, amelyet az É-i várfal előkerülése után biztonsági okokból 6×6,5 m-re bővítettünk. A feltárás meglepetése volt, hogy a Stefánia park mai járószintjéhez képest már 57 cm mélységben egy barokk kori falmaradvány került elő, amely alatt 1,5 m mélyen, a várbontáshoz kapcsolódó törmelékes betöltés alatt rábukkantunk a középkori vár É-i falára. A barokk kori falat a középkori várfal külső peremére építették fel. A K–Ny-i irányban húzódó, feltehetően a 14–15. század fordulóján épült, és az 1879-es nagy árvíz után, 1880–1881-ben visszabontott É-i várfal a jelentkezési szintjén 1,8 m széles volt. A feltárt közel 6 m hosszú várfalszakasz korabeli elbontása lépcsőzetesen történt a Tiszától távolodva. Ennek oka feltehetően az lehetett, hogy a meglévő várfalra a Tisza új gátfalát ráépítették, így erősítve azt. A megmaradt felmenő fal feltárt magassága 3,5 m volt, amelyben 32

53 RKM 2010, 355.

téglaort számoltunk. Így ez az eddigi legnagyobb megmaradt szegedi várfalrészlet, amelyről eddig tudomásunk van. Szerkezete a várt képet mutatta: az É-i várfal külső, vizesárok felőli É-i oldala az alap felé rézsűsen szélesedő volt, míg a belső, várudvar felőli oldala egyenesen lett kialakítva. A falat kívülről övező, árvíz utáni feltöltés alatt a várárok betöltését nem értük el. Sikertelenül két, a várfallal egy időben épült keskeny nyílást megfigyelni a várfalon, amelyek egymástól 120 cm-re helyezkedtek el. A külső oldal felé 15 cm-t lejtő, 20 cm széles és 15 cm magas nyílások szerepe kérdéses. Az É-i várfal falazási technikája nem tért el a korábban megfigyeltétől: a fal mindkét szélén ún. futó-kötő sort építettek, amely közé töredékes téglákból, kötési rend nélkül rakták a falat. A kutatás nyomán az É-i kerítőfal mellett sikerült még két további várfal maradványát is megtalálni. Mindkettő a várudvar felőli oldalon került elő. A szelvény K-i oldalához közeli vastag, 2,4 m széles fal a jelek alapján egész téglákból épült, és a vár K-i falával azonosítható falmaradvány. Egy másik, ettől Ny-ra talált, szintén egész téglákból épült falrészlet feltehetően a barokk kori kazamatasor maradványa.

A feltárás eredményeképpen bebizonyosodott, hogy az 1880–1881-ben lebontott középkori téglavár falait a Stefánia park partfal melletti szakaszán nem rombolták le az alapokig, hanem azt 3–4 m magasságban meghagyták. A feltárás fontos eredménye, hogy közel 2 m-rel sikerült pontosítani a középkori várfal helyét a barokk kori felmérések adataihoz képest. A várfalból, valamint a két másik várfalszakaszból vett habarcsmintákból várható koradatok és a felmérések további elemzése reményeink szerint jelentősen bővíthetik majd a vár építéstörténetének ma még kevésbé ismert részleteit.

A feltárás 2. ütemét jelentő szelvénynyitásra a Móra Ferenc Múzeum előtti Móra parkban, a múzeumi parkoló partfal melletti területén, a partfaltól mindösszesen 3 m-re, Ny-ra került sor. Az új területen folytatott feltárási munkák 2012. szeptember 13-án kezdődtek és október 19-én értek véget. A feltárás 37 napja során egy 3×6 m-es szelvényben zajlottak a feltáró munkálatok. A szelvény sarokpontjainak helyét a barokk kori várfelmérések adatai alapján tüztük ki a parkoló bejárata, egy védett hársfa, továbbá egy nagyfeszültségű vezeték által behatárolt szűk területen. Az aszfaltréteg feltörése és elszállítása után a szelvényt érintő áramvezeték miatt már trapézalakban mélyítettük tovább a kutatóárkot. A múzeum épülete előtt, 46–50 cm mélyen a múlt században létesült halpiac járószintjét találtuk meg, amelynek felültén, a partfalra merőlegesen, szerek vágta keréknyomokat sikerült megfigyelni. Tovább mélyülve, 87–96 cm mélyen újabb, de már a Tiszával párhuzamosan futó, markáns szekérnyomokat rejtő járószintet sikerült észlelni. Utóbbi a korabeli árvízvédelmi töltés tetején haladó járművek mozgásával lehetett kapcsolatban. Ezt követően egy vastag, kevert, alapvetően löszös feltöltés következett 3 m mélységig. Itt 3 m mélyen végül előkerült a középkori vár ÉNy–DK-i irányú D-i falának maradványa. Megjelenését a várt vastag bontási törmelék helyett, vékony habarcsos réteg, valamint egy összedobált téglákból álló halom jelezte a szelvény D-i sarkában. Ez a jól követhető bontási szint a vár külső oldalán mélyebben, a várfal belső oldalán sekélyebben jelentkezett.

A vár udvarának területén, a fallal párhuzamosan ismét szekér- és azt húzó lovak patanyomai kerültek elő. Minden bizonynyal a várat bontók szekereinek egykori nyomait találtuk meg itt. A kibontott várfal paramétereire jellemző, hogy szélessége a szelvényben 2,4 m volt. A külső oldalán megfigyelt, lefelé

rézsűsen szélesedő téglalapozása 25 cm szélességben jelentkezett. Az elbontott várfal 1,3 m magasán meghagyott álló fala alapvetően téglából épült, bár az alapozáshoz közeli külső oldalán nagyobb faragott kődarabot is beillesztettek a korabeli építőmesterek. A fal szerkezetére jellemző volt, hogy mind a belső mind a külső oldala egyenes falú volt. Külső szélét lépcsűsösen visszabontották. A falazat tégláit a fal külső síkján soronként azonos módon, hol szélesebb, hol laposabb oldalával rakták a falba, majd a két szabályosan rakott külső sor közé törött téglák kerültek habarcságyban. A habarcs gyengébb minőségű volt, mint azt az 1. ütem szelvényben előkerült É-i fal esetében tapasztaltuk.

A szelvényekben előkerült, döntően kerámiából álló leletanyag jelentős része, az első vizsgálatok alapján, az 1879-es árvíz utáni feltöltés korából, azaz a 1800-as évek második feléből származik. Ezek mellett azonban számos középkori töredéket is találtunk, különösen a várfal alapozási szintjéhez közeli rétegből. A feldolgozásra váró leletek között érdekességnek számít egy pipához használt, juhcsontból díszesen faragott, mentes végű szipka, valamint egy német nyelvű felirattal ellátott tájoló fedlapja.

A leletanyag a szegedi Móra Ferenc Múzeumba került, ahol megkezdődött annak restaurálása.

Munkatársak: Pópity Dániel szakmai munkatárs, valamint Molnár Csilla, Gera Róbert, Takács Gábor, Nagy Norbert és Pópity Richárd ásatási technikusok.

FOGAS OTTÓ

215. Szeged-Szőreg, Templom-domb (KÖH 91047, 48332)

Csongrád megye) B, Kk

2012. június 3-án a Móra Ferenc Múzeum a Szeged 156. lelőhelyen, a szőregi Templom-dombon, a templom épületének felújításához kapcsolódó földmunka során régészeti megfigyelést végeztek.

A katolikus templom falainak tövében három ponton végeztek földkitermelést, hogy megállapítsák az alapfalak mélységét. Ehhez három gödröt ástak: egyet a sekrestye D-i falánál, egyet a szentély Ny-i oldalánál, egyet pedig a hajó ÉK-i részén. A gödrök egységesen 0,8 m szélességűek és 1,2 m hosszúságúak voltak. A sekrestyénél 0,4 m, a szentélynél 1,5 m, míg a hajónál 1,7 m mélységben találták meg a téglalapozás alját. A kitermelt föld rétegtrendje: 5–25 cm vastagságú modern kori építési törmeléktréteg; 30–60 cm vastagságú, építési törmelékben gazdag csernozjom talaj; ez alatt egységes, de egyre világosodó és finomodó löszös homok alapkőzet. Továbbá két kis átmérőjű talajmechanikai fúrást is végeztek (egyet a szentély, egyet pedig a hajó mellett), ezek a fentiekkel hasonló rétegződést mutattak.

A bontási munka során a hajó és a szentély melletti gödrökből egy-egy késő középkori cserépedény-töredék került elő másodlagos helyzetből. A templom halmán, elsősorban a D-i és K-i oldal felszínén nagyszámú késő középkori és szőrványosan bronzkori edénytöredéket lehetett megfigyelni. A 18–19. századi kéziratok térképek alapján a halom feltehetően egy természetes magaslat, mely az őskorban további antropogén felhordást kapott.

BEDE ÁDÁM